

KRKONOŠE ZNÁMÉ I NEZNÁMÉ

SPRÁVA KRKONOŠSKÉHO NÁRODNÍHO PARKU

www.krnap.cz

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Krkonoše patří mezi horami mezi staroušky. Od položení jejich základu kdesi na jižní polokouli uplynulo nesku-tečných 600 milionů a možná dokonce i miliarda let. Nesmírně dlouho puto-valy, protáhly se přes rovník, než se dostaly na své místo v Evropě. Tady je zastihly ledové doby, jejichž stopy v podobě mrazových půd, morén, jezer, reliktních rostlin i živočichů a dal-ších pozůstatků patří mezi to nejcen-nější, co krkonošská arko-alpínská tundra skrývá. Úplně nedávno přišel člověk a začal Krkonoše měnit; kácel lesy, klučil kleč, těžil nerosty... Tvrdě si musel vydupat ze země svou střídku chleba. Vytvořil ale svým způsobem

vyváženou krajinu při respektování základních přírodních pravidel. Dnešní návštěvník žije v povědomí, že krko-nošské hřebeny jsou to jediné, co je z národního parku nutné zhlédnout. To je ovšem pravda jen částečná, navíc při dnešní koncentraci na určité tradiční trasy má, kromě faktoru přelid-něné nepohody, za následek škody na přírodě způsobené statisíci bot a botiček. A přitom je po ruce spousta zajímavých míst, která jsou klidná a malebná, hodná návštěvy. A právě o těchto lokalitách má předkládaná publikace informovat a doporučit je vaší pozornosti.

1

Albeřické lomy

Bývalé vápencové lomy byly spolu se širším okolím vyhlášeny v roce 1986 jako chráněný přírodní výtvar k ochraně krasových jevů ve vápencových vložkách prostupujících sericitické fylity, vápnomilné vegetace a bohaté lokality šafránu bělokvětého. Dalšími významnými druhy rostlin v území jsou tolíje bahenní, vemeniček zelený a hořeček německý. Nejrozsáhlejším krasovým útvarem je Albeřická jeskyně objevená při těžbě v roce 1887 v Bischofově lomu, u jejíhož vstupu je největší, ale periodické podzemní jezero u nás. Její systematický průzkum probíhá až od roku 1968 a byla při něm zdokumentována čtyři patra, z nichž nejmohutnější (s většími

prostorami spojenými chodbami) je prostřední. Ve třetím patře jsou podzemní jezera o hloubce až 20 metrů, čtvrté patro je zatopené a dosud nebylo prozkoumáno. Jeskyně je svojí délkou kolem 250 m nejdelší na území KRNP. Její krápníková výzdoba je chudá, barevné stalaktity a stalagnáty maximálně 25 cm dlouhé lze nalézt jen v západní části jeskyně. Vchod do Krakonošovy jeskyně se nachází ve stěně Celního lomu a byl objeven až v roce 1974. Pálení vápna připomíná osmiboká kamenná věž šachtové vápenky z 19. století zastřešená dřevěnou konstrukcí, ve které je umístěna expozice glosující 700 let zdejšího života.

2

Bartův les

Bartův les najdeme na jižních svazích Rýchor, kde nás upoutají nejrozsáhlejší pozůstatky po těžbě zlata v Krkonoších. Dobývání zlata na Rýchorách má dlouhou tradici. Nejstarším svědectvím by mohl být nález zlaté keltské duhovky v Trutnově z 11. století, písemné zmínky jsou však až z roku 1542. Největší rozmach těžby je zaznamenán od druhé poloviny 16. do konce 18. století. Pochwerk neboli stoupa na drcení rudy byla ve Sklenářovicích zbořena roku 1781, čímž těžba zlata na Rýchorách končí.

V Bartově lese (Bartabusch, prý zkolení zdrobněliny jména Bartoloměj) se těžilo tzv. jílováním, při kterém se materiál získával pomocí až 15 m

hlubokých příkopů na zlatonosných poruchových zónách. Rozrušená hornina se vodou vymývala a na konci příkopu se hromadila v jámě s plochým dnem. Po přerýžování byla hlušina splavována kanálem pod těžní rýhu, často až do koryta potoka, kde ji příválové vody odnesly. Největšinou zdejší povrchové dílo je Velká pinka, na jejímž dně jsou zasypané hlubinné dobovyky – šachty Trenčín a Velká Dobrotivá. Tady někde byl v 16. stol. jedinečný vodotěžný stroj Jana Jirského z Hradce. Rýchorské zlato vysoké ryzosti obsahuje stříbro a paladium, ložisko podobného charakteru je až na Serra Pelada v Brazílii.

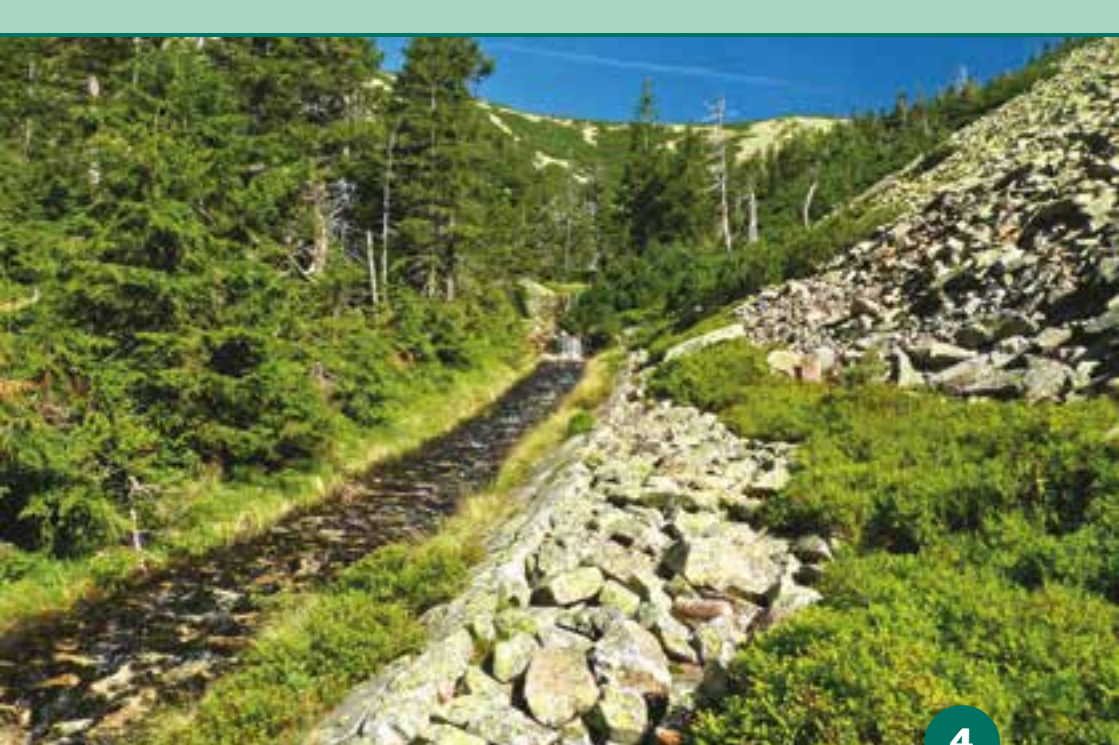

3

Černohorské rašeliniště

Lesní rašeliniště se rozkládá v plochém sedle na nepropustném kyselém podloží tvořeném ortorulami mezi Černou horou a Světlou horou v nadmořské výšce 1 199–1 215 m. Rašeliniště vzniklo v poledové době zhruba před 6 000 lety snad v místě velkého jezera, které postupně vysychalo a zarostlo mokřadními rostlinami. Vytvořila se 2,5 m hluboká vrstva rašeliny, celkem asi 420 000 m³. Bezlesé plochy rašeliniště porůstá zejména na okrajích kosodřevina, většinu plochy však pokrývá rašelinná smrčina. Rašeliništní společenstva tvoří řada typických rostlinných druhů např. kyhanka sivolistá, klikva drobnoplodá, šicha obojpolhavná, vzácná blatnice

bahenní, suchopýry pochvatý a úzkolistý, ostřice, sítiny a další. Z živočichů byli nalezeni: vzácný slíďák tmavý, reliktní vážky lesklice horská a šídlo horské, ještěrka živorodá, kos horský, tetřívek obecný a mnoho dalších druhů. Na okraji největší bezlesé plochy byla jako součást naučné stezky v roce 1978 vybudována a roku 1998 obnovena 2,5 metru vysoká vyhlídková věž. Další bod s rozhledem na dominantní vrcholy východních Krkonoš je Hubertova vyhlídka. V roce 1952, před vznikem KRNAP, bylo rašeliniště vyhlášeno jako přísná přírodní rezervace, v současnosti je v 1. zóně národního parku.

4

Čertova strouha

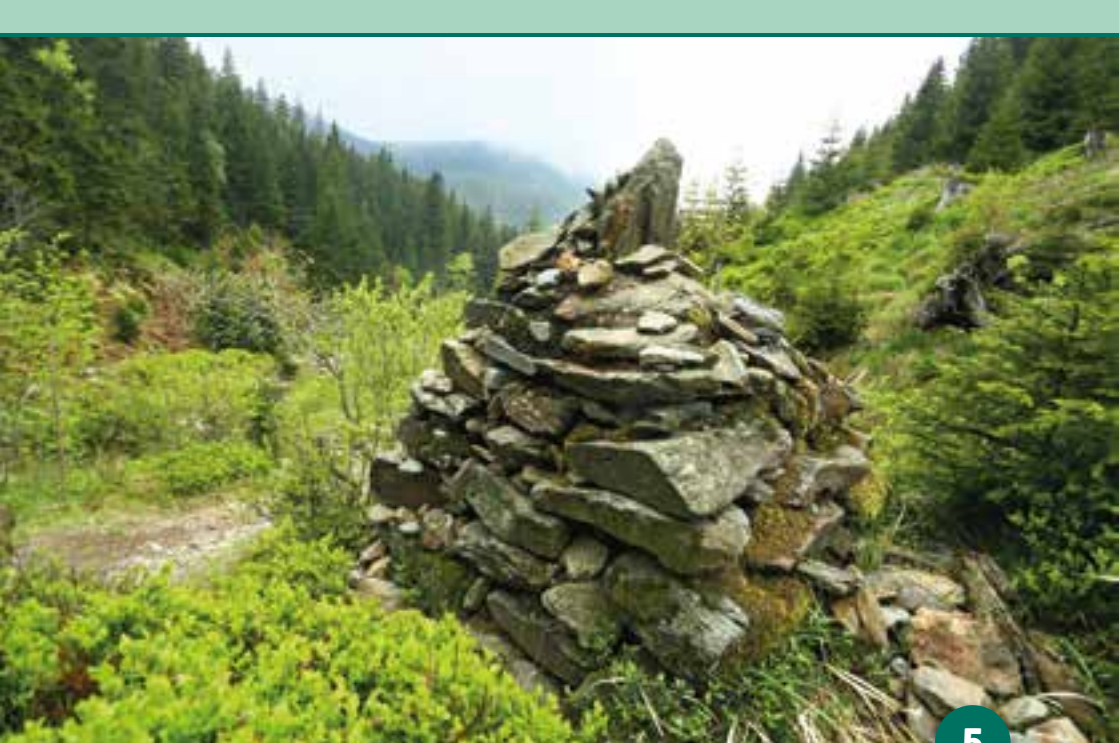
V posledních dvaceti letech 19. století byly Krkonoše několikrát zasaženy katastrofálními povodněmi (nejničivější byla v červenci 1897), jejichž následkem byly zejména velké materiální škody. Do budoucna jim měly zabránit rozsáhlé hrazenářské práce v povodí Labe, Jizery a Úpy.

V letech 1901–1902 byla do programu hrazení bystřin zařazena i Čertova strouha, na které bylo vybudováno podélné i příčné opevnění, které mělo za účel otupit sílu povodní. 43 příčných stupňů, 194 metrů podélných hrází a další objekty byly postaveny z místní žuly. Obří kvádry byly přesně opracovány, aby do sebe zapadaly. Dodnes se tady mluví o „kyklopském zdivu“.

Zhruba polovina použitého kamene pocházela údajně z lomu, který byl k tomuto účelu otevřen na Červeném potoce. Kamenné bloky byly do nepřístupných míst transportovány v zimě na rohačkách, saních ovládaných ručně, lidskou silou. Celý systém byl, na rozdíl od regulace řeky v nižších polohách, vybudován bez využití železa a betonu.

Výrobu, opravu a údržbu kamenických nástrojů zajišťovaly na stavenišťích kovárny. Na pravém břehu Čertovy strouhy v závěru naučné stezky se zachovaly zbytky jedné z nich.

Hrazenářské práce na Čertově strouze jsou dodnes plně funkční a svědčí o velkých stavitelských schopnostech našich předků.

5

Červenková mohyla

Dějištěm tragických úmrtí, o kterých se budeme zmiňovat, je Dlouhý důl, úzké asi 3 km dlouhé údolí sevřené od severu svahy Luční a z ní vybíhající Železné hory a z jihu Zadní planinou a Stohem. Údolím protéká Svatopetrský neboli Dolský potok, do něhož ústí z obou protějších příkrých svahů několik menších přítoků. Potok pramení pod sedlem mezi Luční horou a Zadní Planinou. Poblíž se nachází horská bouda Výrovka. Do Dlouhého dolu spadají četné lavinové svahy. Jedním z nich (patří k nejnebezpečnějším) je Pramenný důl označovaný nevhodně a navíc zkomolením jména jako Červinkova mulda. Nepatřičný název připomíná tragické úmrtí

československého reprezentanta v lyžování Oldřicha Červenky, který tady zahynul pod lavinou na jaře roku 1951. Na památku je zde umístěn Červenkův kříž a mnohem níž na soutoku Pramenného a Dolského potoka byla postavena kamenná pyramida – Červenková mohyla (1 085 m n.m.).

Zatím nejmladší neštěstí se stalo 26. prosince 2008. V místě Červenková kříže se se třemi skialpinisty utrhla lavina. Dvěma zúčastněným se podařilo uniknout, třetí ale, přes zásah Horské služby, zemřel na následky podchlazení.

6

Dívčí kameny

Dívčí kameny jsou žulové skalky, ležící na ploché části Slezskeho neboli Hranického hřbetu v nadmořské výšce 1413 m. Tvoří je dvě skupiny torů o výšce 2–8 m, vzdálených od sebe zhruba 100 m. Mají charakteristický, nezaměnitelný tvar, jsou obklopené suťovými, balvanitými poli, což souvisí s jejich vznikem a vývojem. Vznikly, stejně jako i další tory v Krkonoších dvoufázově. V první fázi došlo vlivem intenzivního chemického zvětrávání ve vlhkém klimatu ke značnému rozpadu žuly a vzniku odolného jádra horniny překrytého pláštěm zvětralin. Ve druhé etapě byla vrstva zvětralin odnesena, a tak došlo k odkrytí skalních výchozů. Na plochých či mírně

ukloněných vrcholech torů jsou kruhové či eliptické skalní mísy, některé s odtokovým kanálkem. Průměr i hloubka mísy může dosahovat i několika desítek centimetrů. Na jejich vzniku se zřejmě podílelo selektivní mechanické zvětrávání za přispění chemických pochodů a snad i mikroorganismů. Podrobně nebyl tento jev dosud vysvětlen. Rozhodně je jejich původ ryze přírodní, nejedná se o obětní mísy ani jiný lidský výtvar. Název Dívčí kameny má snad svůj původ v pověsti, že zde zahynula mladá dívka, pastýřka, jiné vysvětlení mluví o narození dvou děvčátek právě tady pod kameny.

7

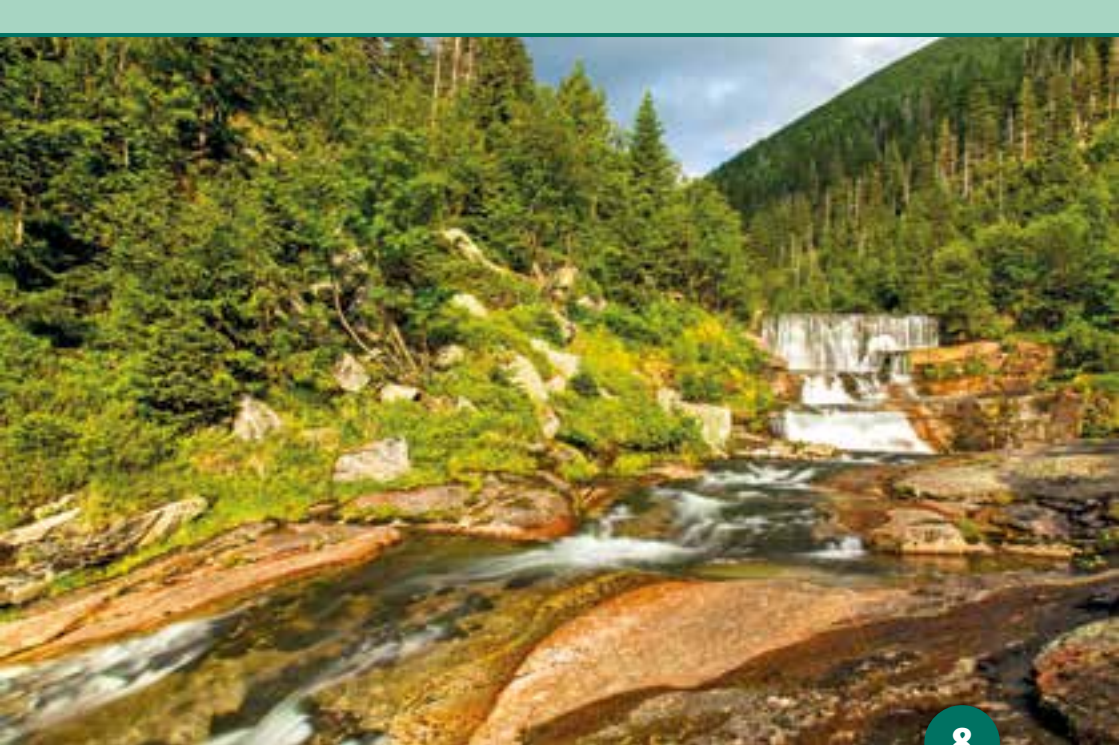
Dívčí lávky

Tak je pojmenován soutok Labe a Bílého Labe. Horská řeka dál pokračuje s názvem Labe; Bílé Labe je vedeno jako přítok, přestože je vodnější než pramenné Labe. Od roku 1878 na pravém břehu stávala bouda U dívčí lávky (Mädelstegbaude). Její vznik souvisel se stavbou turistické Harrachovy cesty Labským dolem. Bouda fungovala zpočátku jako mýtnice, pěší platili 2 krejčary a jezdci na koni 20 krejcarů pro alespoň částečnou úhradu výdajů spojených s údržbou komunikace. Od roku 1891 zde byla provozována restaurace. Prodávala se tu sodová voda, mléko a ovoce. V roce 1942 bouda lehla popelem, zbyly po ní jen nepatrné

kamenné základy. Nedaleko nich je dnes sezonní informační středisko Správy KRNAP.

Přímo nad soutokem byla v roce 1974 vystavěna restaurace Myslivna, dílo architekta Poláka typické sedlovou střechou sahající až na zem, uvnitř s nezakrytou konstrukcí krovu. Interiér objektu nese pseudolidové prvky a je typický loveckými trofejemi.

Na labských březích v prostoru Dívčích lávek a na blízké Dívčí stráni byly zbudovány čtyři řopíky – předválečné vojenské betonové pevnůstky přehrazující kulometnou palbou průchod ze Sedmidolí do Špindlerova Mlýna.

8

Důl Bílého Labe

Bílé Labe, 8,3 km dlouhý přítok Labe, vytvořilo divoké malebné scenérie v 6,5 km dlouhém údolí s balvanitým korytem, menšími vodopády a peřejemi. Na jeho utváření se podílely erozní procesy. Koryto říčky je vyhloubené v měkkší, středně zrnité žule, údolím ale probíhá kontakt mezi žulou a horninami krystalinika. Do toku se stahuje voda z povodí o ploše 20,6 km², průměrný průtok činí 0,77 m³/s. Z obou stran horní poloviny údolí, zejména z Kozích hřbetů sjíždějí sněhové laviny, jež mají na svědomí i lidské životy.

Nerostné bohatství se prý využívalo i u Čertovy strouhy, kde údajně ve 2. polovině 17. stol. dal otevřít důl hrabě Morzin. Celé vybavení mělo

šehořet roku 1704 a štoly zaplavila voda. Pozůstatky však nebyly nalezeny. V letech 1889–91 byla údolím zbudována Weberova cesta nesoucí jméno vrchlabského děkana a čelného představitele Krkonošského turistického spolku.

V souvislosti s výstavbou hrazenářských děl vznikla na začátku 20. století na soutoku Bílého Labe a Čertovy strouhy dřevěná kůlna pro uskladnění materiálu, náradí a jako ubytovna kameníků. Boudu získal Wenzel Hollmann a přestavěl ji na restauraci. Kolem roku 1930 dal postavit novou boudu, která po přestavbě před třiceti lety slouží dodnes.

Dvorský les

Svou nadmořskou výškou 1 033 m je nejvyšším vrcholem hřbetu Rýchor, který ukončuje Krkonoše od jihovýchodu. Přímo přes jeho vrchol byla v roce 1938 zbudována linie objektů lehkého opevnění, tzv. řopíků a stabilních protipěchotních překážek. Vzniklé poškození rýchorské přírody je dnes již málo patrné. Ve vrcholových partiích zůstaly zachovány pralesovité zbytky bukových porostů, které charakterizuje zcela unikátní vícekmennost a nápadné pokroucení, jaké u nás nemá obdoby. Také na Rýchorách bylo v minulosti velmi intenzivní budní hospodaření spojené s chovem skotu. Ten se ještě v devatenáctém století pásł i v lese, okusoval mladé výhonky

odrůstajících buků a deformoval je. Mladé kmínky byly navíc opakovaně těženy na palivo a obrážely do bizarních křivolakých forem. Okus dobyt-kem a zvěří spolu s nadmořskou výškou a drsným podnebím se podepsal i na vzhledu solitérních buků rostoucích na bezlesí v okolí Rýchorské boudy, postavené v roce 1929. Na enklávách pojmenovaných Rýchorská květnice a Rýchorská studánka, stejně jako ve Dvorském lese byly v roce 1960 vyhlášeny přírodní rezervace s množstvím vzácných horských druhů rostlin, např. sasanka narcisokvětá, koniklec alpský bílý a stračka vyvýšená.

10

Harrachova skála

Výrazný mrazový srub na východním úbočí Mechovince (1 074 m n. m.), jednoho z šesti vrcholů rozsochy Žalského hřbetu, byl nazván Harrachova skála. Tvoří ji zelený chlorit-muskovitický svor, který vzniknul přeměnou (metamorfózou) jemnozrnného tufitického pískovce. Je prostoupený žilkami křemene (kvarcitu) o síle do 1,5 cm a intenzivně zvrásněný. Výchoz je vysoký zhruba 10 m, dosahuje nadmořské výšky 1 036 metrů. Na vrcholu je vyhlídka zabezpečená zábradlím. Tu zbudoval a skálu po svém příznivci hraběti Harrachovi pojmenoval Klub českých turistů v roce 1893.

V těsné blízkosti skály, jen zhruba ve vzdálenosti 50 metrů, vede červeně

značená turistická cesta nazvaná na počest českého učitele, ikony českého lyžování a horské turistiky Jana Buchara. Narodil se v roce 1859 v Mříčné a učil přes 40 let v Dolních Štěpanicích. V zimě 1892 dostal od Jana Harracha na vyzkoušení lyže vyrobené podle norského vzoru a stal se jejich nadšeným vyznavačem. Již v dalším roce stál u zrodu Českého krkonošského spolku Ski Jilemnice. Zasloužil se i o zřízení sítě studentských nocleháren. Bucharovo nadšení pomohlo změnit zaměření horských bud z budního hospodaření na turistiku.

11

Harrachovy kameny

Vystupují jako naskládané kostky na malém návrší nad prudkým svahem Velké Kotelní jámy na Vnitřním neboli Českém hřbetu Krkonoš v nadmořské výšce 1421 m. Skalní výchozy (tory) jsou až 5 m vysoké a tvoří je světle šedý všesměrně hrubě porfyrický biotitický granit s nápadnými vyrostlicemi živců o velikosti 2–5 cm. Stejná žula se vyskytuje i u nedaleké Mohyly Hanče a Vrbaty (1 416 m n.m.) na Vrbatově návrší a v malém lomu pod Vrbatovou boudou před vjezdem na parkoviště. Jedná se o jediný tor na kontaktu žuly s krystalinikem a jediný na porfyrické žule. Od Harrachových kamenů je dobrý výhled do všech světových stran. Východním

směrem nás upoutá Mohyla Hanče a Vrbaty, postavená svépomocí jilemnickými lyžaři v roce 1922, za 2. světové války zničená a po ní opět obnovená. Pripomíná tragickou událost z 24. března 1913, kdy zde při velikonočním lyžařském závodě na 50 km po prudké změně počasí zahynul ve sněhové bouři český závodník Bohumil Hanč i jeho přítel Václav Vrbata, který mu přispěchal na pomoc. Na památku tohoto krásného příkladu přátelství a obětavosti je dnes 24. březen slaven jako Den Horské služby.

12

Hrad Nístějka

Zříceninu hradu Nístějka najdete v nadmořské výšce 430–450 m na ostrohu strmě vystupujícím nad soutokem Vsockého neboli Vápenského, Farského nebo též Hradského potoka s řekou Jizerou. V roce 1996 byla díky výskytu rostlinnému druhu lopušτίku skloněného a prvků květnatých bučin, ale také hnízdění vzácného lejska malého, vyhlášena spolu s okolními suťovými lesy jako přírodní památka. Původního hradu připomínají pouze zbytky válcové věže, příkopy zahroubené do skály a obdélníkové zbytky malého paláce. První zmínka o něm z roku 1369 je spojená se jménem Jindřich z Valdštejna (a Nístějky – Henrici de Waldenstain dicti Nyestyeczka),

kteřý Nístějku prodal pravděpodobně Janovi ze Stráže, jehož potomci, Vartenberkové zde vládli. Nístějka byla domovem i dvakrát omilostněnému rebelovi Vaňkovi z Jenštejna a do roku 1459 ji spravoval jeho syn Mikuláš. Po jeho smrti daroval z neznámých důvodů Jiřík z Poděbrad hrad dvořanovi Majnuši z Hryzela. Zaniká velkým požárem někdy v druhé polovině 15. století. Jméno Nístějka může být odvozeno od slova nístěj – spodní část vysoké pece, ale také pece u kachlových kamen, která na hradě stála.

13

Huťský vodopád

Nazývá se podle Huťského potoka, který pramení pod Lysou horou, blízko boudy Dvoračky. Vodopád se nachází ve strmém údolí zalesněném smíšeným porostem s buky a smrky. Vznikl na rozhraní tvrdších sericitických kvarcitů a měkčích svorů. V horní části se jedná o peřejovou kaskádu, v dolní o úklonný vodopád. Jeho šířka kolísá mezi 0,5–3 m, celkový sklon činí 30–35°. S určením výšky jsou však problémy. Samotný strmý vodopád, kde voda padá pod úhlem okolo 50°, měří jen 6,8 m, celý vodopádový stupeň 16,6 m. Vodopád je stálý s průměrným průtokem okolo 45 l/s.

Své jméno dostal Huťský potok podle první sklářské huti v Krkonoších,

kteřou roku 1562 založila a vlastnila velmi známá sklářská rodina Schürerů. Po vyčerpání zdrojů dřeva v okolních lesích hutě zanikly, ale od roku 1625 se začalo s těžbou stříbra, mědi a olova, kterou podporoval majitel panství Albrecht z Valdštejna. Po jeho smrti došlo k zastavení důlní činnosti, místní obyvatelé začali s výrobou sukna a plátna, hlavně se však zabývali budním hospodářstvím. Huťský vodopád a nedaleká Bouda u Huťského vodopádu byla v minulosti cílem výletů obyvatel Rokytnice, v neděli spojených s hudbou a tancem.

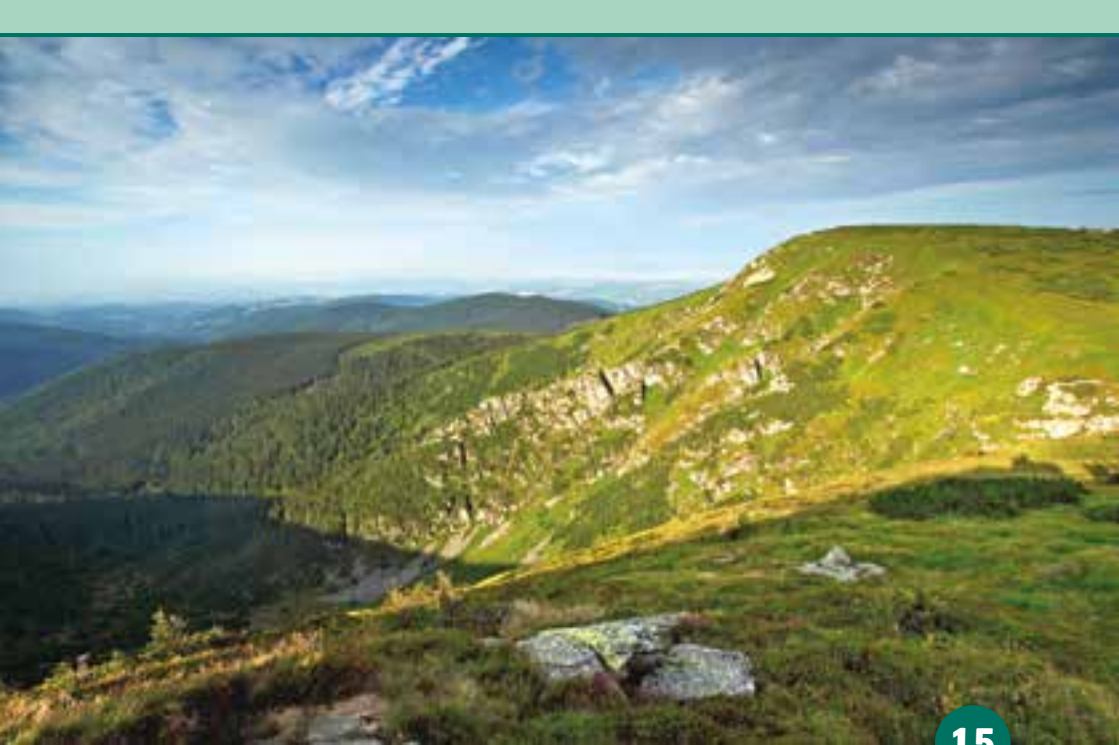
14

Kavinova deska v Obřím dole

Věhlasný botanik Karel Kavina (* 4. 9. 1890 – † 21. 1. 1948) absolvoval studium přírodopisu na filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Po ukončení studia se zabýval v Botanickém ústavu systematikou a ekologií tajnosnubných a morfologií. Jeho práce se zaměřila na játrovky. Svou první větší monografii České rašeliníky vydal v roce 1912. Na Univerzitě Karlově se habilitoval v roce 1915 prací Monografie českých játrovek lupenitých. V roce 1923 byl jmenován profesorem lesnické a zemědělské botaniky Vysokého učení technického v Praze, kde působil až do své smrti. Zařadil se mezi význačné dendrology, vynikl jako taxonom, mykolog, bryolog a ochránce přírody. Publikoval

13 odborných publikací, přes 140 odborných a popularizačních článků. Jeho stěžejní a nejúspěšnější dílo byla však šestisvazková Botanika zemědělská.

Vedle publikační a vědecké činnosti se zabýval i ochranou přírody, spolupracoval na záměru založení Krkonošského národního parku, jehož vyhlášení v roce 1963 se však nedožil. Po své smrti byl rozptýlen v Obřím dole u svého pomníku tvořeného velkým kamenem s pamětní deskou. Za dřevěným můstkem je znatelný 5–7 m vysoký val boční ledovcové morény táhnoucí se v délce okolo 200 m, pozůstatku pleistocénního zalednění Krkonoš.

15

Kotelní jámy

Velká a Malá Kotelní jáma jsou typickým dvojkarem vyhloubeným ledovcem ve svazích Kotle. Rozkládající se v nadmořské výšce mezi 1050 a 1410 metry. Zatímco Velká byla vytvořena v žule, Malá ve svoru. Jámy jsou od sebe odděleny skalnatým svorovým Kotelským (Liščím) hřebínkem. Vyskytují se v nich zbytky ledovcových morén, jejich svahy dosahují místy sklonu až 45°. Z Kotelních jam vytéká Kotelský potok, pravý přítok Jizerky.

V širším okolí horní části Kotelského hřebínku vystupují na povrch výchozy krystalického vápence, na němž je i průzkumná štola z 19. stol. s malým odvalem, a erlánu, kontaktně metamorfované horniny s vysokým

obsahem vápence. Na erlánových a vápencových skalkách roste řada vápnomilných rostlin jako např. hvozdík pyšný alpský nebo lomikámen vstřícnolistý. Právě z těchto výchozů a sutí pod nimi byl v roce 1989 popsán endemický poddruh chrastavce rolního, ještě později, až v roce 2008, byl v Kotelních jamách objeven jejich druhý endemit – ostřice krkonošská.

Dokonale se zde projevují mechanismy závětrných prostorů větro-horopisného systému Mumlavy, díky němuž se v karu setkávají druhy horské např. stračka vyvýšená a prorostlík dlouholistý fialový s hájovými např. konvalinka vonná nebo vraní oko čtyřlísté.

16

Kotelské sedlo a Růženčina zahrádka

Vzniklo mezi Lysou horou (1 344 m n.m.) a Kotletem zvaným též Kokrháč, který je typickou dominantou západní části Českého hřbetu. Jižní i severní svahy jsou zarostlé klečím, jihovýchodní spadají příkře do karů Malé a Velké Kotelní jámy. Severní svah „zdobí“ dvě pásma betonových pevnůstek – řopíků. Na tomto svahu je však i několik suťových polí a poměrně rozsáhlé lokality sasanky narcisokvěté, česneku hadího a ostřice tmavé. Nedaleko také najdeme Růženčinu zahrádku. Tento nízký oválný kamenný val na horské louce v nadmořské výšce 1370 m je poprvé zmíněn na mapě Krkonoš z roku 1742, jako místopisný název „Rosengarten“, na mapě z roku 1764 je

pak zakreslen jako ovál. Romantické vysvětlení původu přináší pověst o milencích (komtesa Rosa a panský myslivec), kteří se zde scházeli a po sňatku komtesy se tady nešťastný myslivec zastřelil. Truchlící komtesa pak postavila val okolo jeho hrobu. Jiná pověst spojuje stavbu s odpočinkem hraběte Harracha a jeho manželky Rosy, kteří do těchto míst došli při prohlídce panství v roce 1743. Spekulace, že se jednalo o kultovní objekt lidu popelnicových polí (7. stol. př. n. l.) byla vyvrácena archeologickým výzkumem v roce 1972. Původ a účel stavby se dodnes nepodařilo objasnit.

17

Kovárna

Horská hornická a zřejmě provozní bouda Kovárna byla založena nejspíše v souvislosti s rozšířenou důlní činností v Obřím dole v polovině 16. století. V budově se vyrábělo a opravovalo důlní zařízení a ostřily se zde hornické nástroje. Když bylo dolování v roce 1876 ukončeno, upravil havíř Anton Mitlöchner okolí bývalé kovárný a zřídil z ní hostinec. Jeho syn Josef boudu roku 1924 přestavěl a v roce 1930 se neúspěšně pokusil o dolování scheelitu (wolframové rudy). V letech 1951 až 1959 bouda sloužila pro ubytování horníků, kteří prováděli průzkumné práce ložisek wolframu a polymetalických rud v masivu Sněžky. Stará část budovy v roce 1957 vyhořela.

Po ukončení důlních prací v roce 1959 byla bouda ve zchátralém stavu opuštěna. V roce 1966 ji převzala jako výzkumnou stanici Správa KRNP, aby ji posléze pro nedostatek peněz na generální opravu v roce 1979 zbourala. Zbyla po ní jen kamenná podezdívka sloužící dnes jako odpočinkové místo.

Stejně jméno – Kovárna – nese i důlní dílo v masivu Sněžky, které zahrnuje šachty Kovárna a Gustav, štolu Barbora, mezipatro a patro Prokop, tedy komplex historických komorových dobývek a chodeb spadajících od bývalé Kovárny až na úroveň dna Obřího dolu. Po staletí se zde těžily měděné a arzenové rudy.

18

Labská bouda

První zmínka o primitivní boudě z kamení, klacků a kůry, kterou postavila nad Labským vodopádem žena jménem Blasse, pochází z roku 1830. Prodávané občerstvení tvořil kozí sýr, mléko a kořalka. K rozšíření stavby na ubytovnu pro návštěvníky došlo za vlastnictví Devátových a Šírových z Rokytnice nad Jizerou. Hrabě Jan Harrach přestavěl a zvětšil boudu ve dvou etapách v letech 1878–1879 a o deset let později. Hostům se nabízelo krkonošské kyselo, chlupaté knedlíky se škvarky a zelím nebo čerstvý v objektu upečený chléb. K nájemcům patřil od roku 1934 milovník hor Bedřich Hloušek, jehož život ukončilo zatčení gestapem. Kritickým datem pro

historické stavení byl 6. listopad 1965, kdy je klempíř při neopatrné manipulaci letovací lampou zapálil, a bouda lehla popelem.

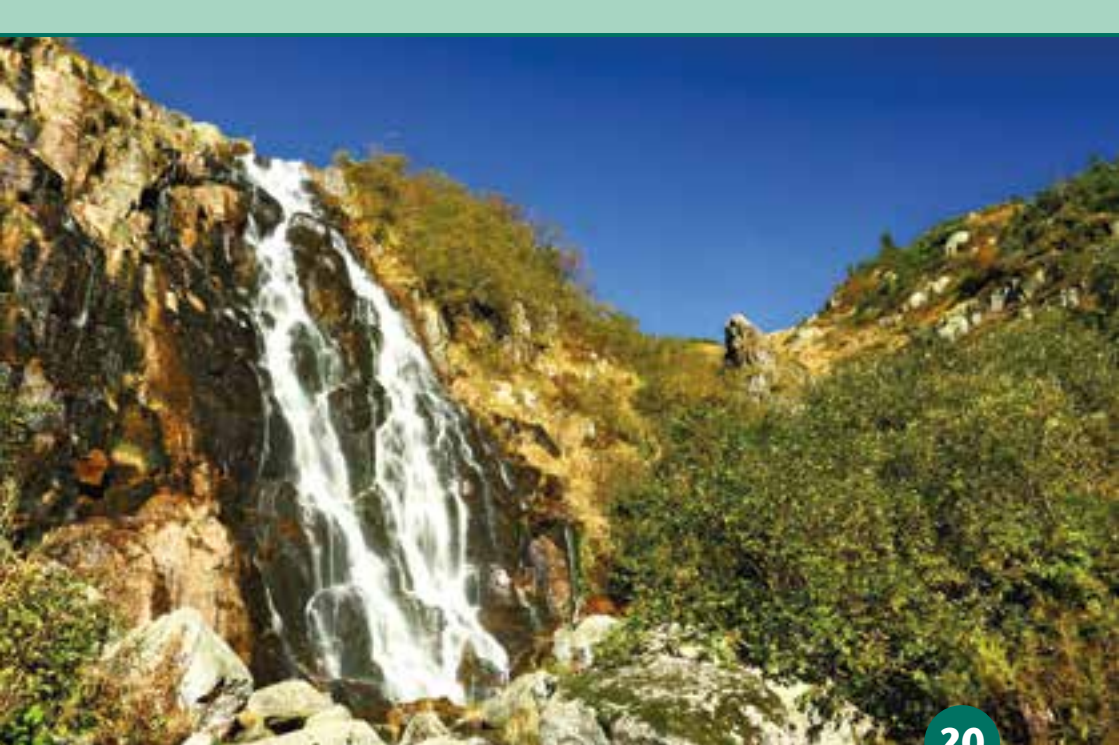
Nová železobetonová stavba, kterou navrhl brněnský architekt Zdeněk Řihák, je osmipatrový kolos vsazený do svahu nad původní boudou. Stavěl se od 12. 6. 1969 a slavnostně otevřen byl 15. 11. 1975. Do roku 1996 jej provozovaly Krkonošské hotely; současným vlastníkem je společnost AEZZ. Při rekonstrukci v letech 1998–2004 byly odstraněny nefunkční lodžie, velkoplošné prosklení restaurace, stavba byla částečně zateplena a došlo i na opravu interiérů.

Labský důl

Horské údolí dlouhé 8 km bylo přemodelováno ledovcem o mocnosti zhruba 100 m a dlouhým okolo 5 km, po němž se těsně u Harrachovy cesty zbudované v roce 1896, blízko ústí Medvědího potoka, zachovala obnažená, asi 10 m vysoká moréna – val z netříděného materiálu. Horní část údolí je typický asymetrický ledovcový kar vymodelovaný ve středně zrnité biotické žule. V období po odtání údolního ledovce se pravděpodobně v těchto místech vytvořilo nehluboké jezero, které se postupně zanášelo sedimenty. Následně je nahradilo rašeliniště, které později také zaniklo. Tok Labe díky nepatrnému spádu vymodeloval ve vzniklých rašelinných vrstvách

výrazné meandry, které se zahloubily až do minerálního podkladu. Z Harrachovy cesty je však nevidíme, nejlépe jsou patrné z vyhlídek na hraně Labského dolu. Zato je napravo od Pančavského vodopádu dobře vidět jedna z krkonošských zahrádek, pojmenovaná na počest českého botanika prof. Františka Schustlera, který již roku 1923 předložil první návrh na vytvoření „Národního parku Krkonošského“. Ze zahrádky známe 165 druhů cévnatých rostlin, mimo jiné i endemický jeřáb sudetský, nalezneme zde vedle sebe druhy z podhůří, např. lípu širokolistou a vraní oko čtyřlísté, a alpské, jako je prvosenka nejmenší.

20

Labský vodopád

Náleží mezi naše nejznámější a nejvyšší vodopády. Jeho výška činí 34,5 m. Sklon hlavní části kolísá mezi 54–60°, dílčí 1–1,5 m vysoké stupně dosahují až 90°. Je řazen k vodopádům skandinávského typu, které se vyvíjejí na kontaktu dvou různých typů zemského povrchu, v tomto případě prastarého (třetihorního) zarovnaného povrchu a daleko mladšího, ledovcem přemodelovaného závěru údolí (karu). Vodopád ale nenajdeme na jeho hraně, ale na konci zhruba 200 m dlouhé skalnaté Labské rokle. Její vznik a vývoj byl podmíněn zpětnou erozí Labe v silně rozpukané, proto méně odolné středně až jemně zrnité žule, v níž se tak vytvořila skalní

stěna, kterou řeka překonává právě vodopádem.

Labský vodopád a jeho okolí zajisté patřilo v minulosti mezi nejnavštěvovanější místa Krkonoš. Již v roce 1828 tady byla nádrž se stavidlem sloužící za poplatek ke zvýšení průtoku vody ve vodopádu. Později byly zbudovány dřevěné schody i pod vodopád. Vypouštění vody za úplatu skončilo v 50. letech minulého století. Historická hrázka je v současnosti vysoká 1 m, dlouhá 8 m a v koruně široká 2 m. Na ni navazuje od roku 1997 nově upravená vyhlídková lávka nad horní hranou vodopádu.

21

Luční bouda

Byla zřejmě postavena v roce 1623 jako jednoduchý úkryt pro ty, kteří putovali po Slezské stezce spojující českou a německou stranu hor a je tedy nejstarší horskou boudou na krkonošských hřebenech. Od svého založení až do roku 1857 byla v majetku rodiny Rennerů, dědičných rychtářů horské části vrchlabského panství. Zajímavostí je, že okolo roku 1830 v ní sídlila penězokazecká dílna. Po roce 1857 vystřídala několik majitelů, kteří ji rozšířili a z původního centra budního hospodářství na hřebenech východních Krkonoš se 100 hektary luk a pastvin a několika desítkami kusů hovězího dobytka a koz se stala centrem turistickým. Od roku 1886

až do roku 1945 byla v majetku rodiny Bönschů. Po Mnichovském diktátu v roce 1938 vyhořela, ze založení požáru byla obviněna ustupující československá armáda. Majitelé, bratři Bönschovi, dostali odškodné 13 milionů českých korun a okamžitě přistoupili (i za nasazení několik desítek francouzských a ruských dělníků) k její obnově, která byla dokončena na Velikonoce roku 1940. Během války byla využívána jako školící a výcvikové středisko wehrmachtu. Po 2. světové válce byla Luční bouda spravována postupně několika organizacemi. V roce 2004 ji koupila společnost AEZZ, která se snaží vrátit její proslulost.

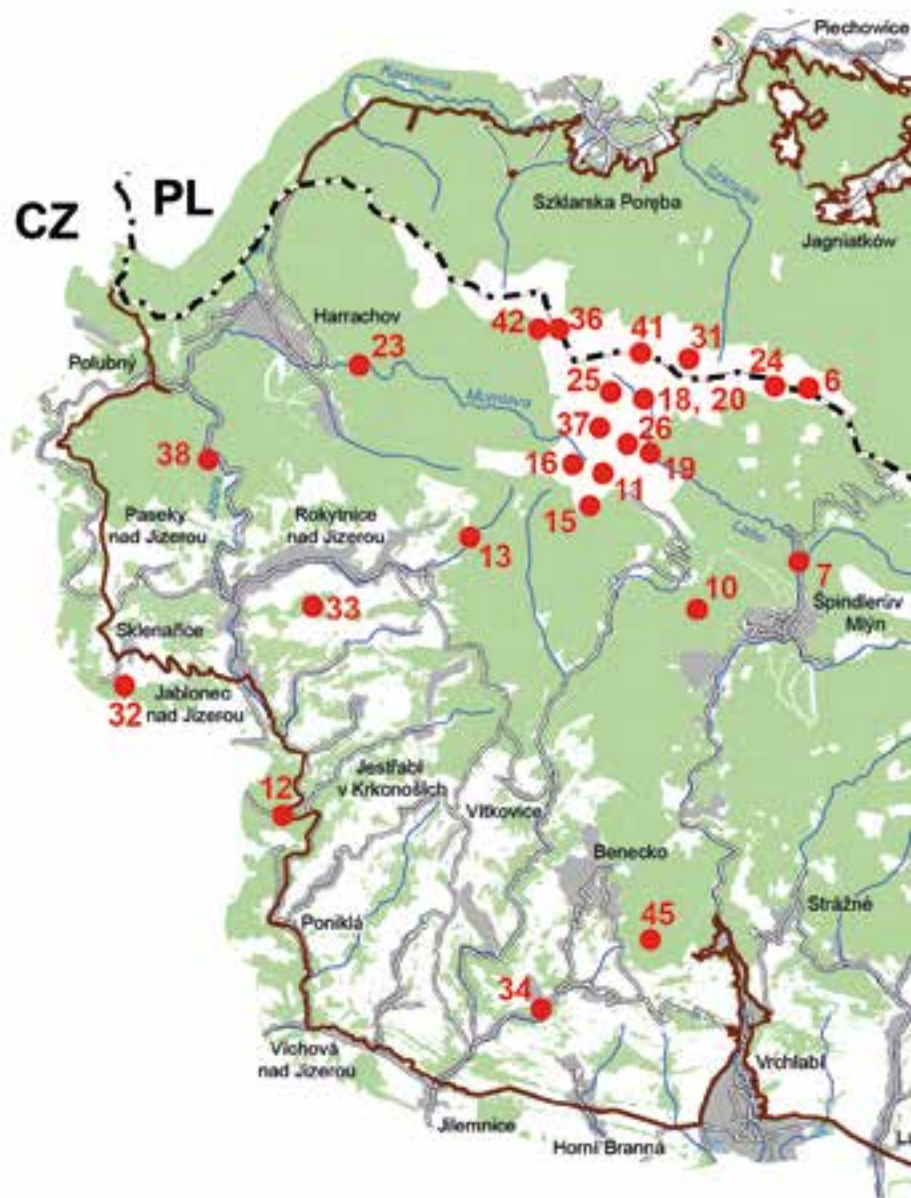
22

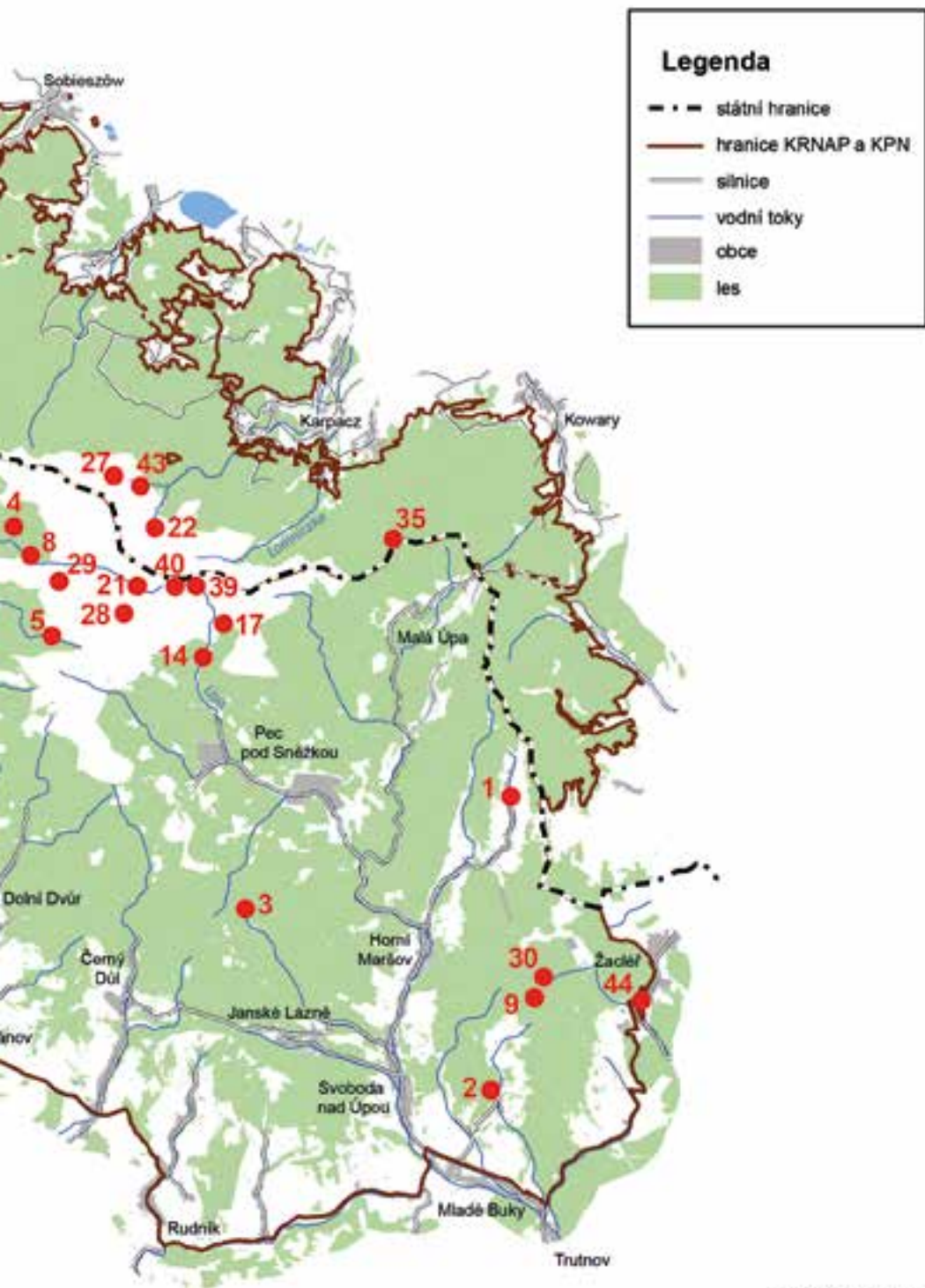
Mały Staw (Malý Rybník)

Mały Staw je jezero ledovcového původu hrazené ledovcovou morénou. Leží na polském území na dně ledovcového karu v nadmořské výšce 1183 metrů. Stěny karu jsou vysoké až 170 m. Jezero má mírně oválný tvar (241 × 166 m) a rozlohu 2,881 ha. Při měření v 50. a 60. letech minulého století byla maximální hloubka 7,3 m a průměrná 3,45 m. Objem akumulované vody dosahoval 99 900 m³. Moderní výzkumy z roku 2002, vycházející z předpokladu stejné nadmořské výšky hladiny u starých a nových pozorování, svědčí o poměrně rychlém zanášení jezera sedimenty. Největší hloubka pravděpodobně klesla na 4,6 m, průměrná hloubka na 2,94 m,

zásoba vody na 86 892 m³. Podle výpočtů by při dosavadní rychlosti zazemňování jezero zaniklo zhruba za 300 let. Jsou výpočty vědců správné? To ukáže až čas. Zatím se těšme z krásy tohoto jezera.

V jezeře žije malá populace pstruha potočního a s tím je zřejmě spojené i založení horské boudy Samotnia, stojící na morénové akumulaci. První údaje o přibytku strážného, který kromě chovu koz také hlídal ryby, majetek hrabat Schaffgotschů, před pytláky, pocházejí z roku 1670. V roce 1861 bylo přístřeší upraveno pro potřeby turistů. Současnou podobu získala po přestavbě v roce 1934.

23

Mumlavský vodopád

Vytvořil se na dolním konci Mumlavského dolu, na spodním úseku 12,2 km dlouhého toku Mumlavy, jejíž český název je doslovným překladem z německého Mummel (mümmeln znamená mumlat). Žulové koryto je tvarově velice pestré, najdeme tu skalní plotny, místy s obřimi hrnci a kotli (lidově „Čertova oka“), balvanité úseky, peřeje i vodopády. Nej působivější je řeka při jarním maximálním průtoku, je tedy řazena mezi řeky střeoevropského (oderského) typu. Mumlavský vodopád se vytvořil ve středně zrnité biotitické žule na základě tektonického poklesu Harrachovské kotliny oproti Mumlavskému dolu již někdy ve třetíhorách a formoval se zpětnou erozí

postupující proti toku. Jeho vývoj je tak mezi tuzemskými vodopády unikátní. Jeho výška činí 9,9 m, šířka se pohybuje mezi 9–10 m. Celkový sklon dosahuje 50°, hlavní stěna je strmější, mezi 60–70°. Průměrný průtok je okolo 750 l/s, takže Mumlavský vodopád je nevodnější u nás. Nad hlavním stupněm lze vydělit ještě Kotlový vodopád nazvaný podle dvou dobře vyvinutých obřích ktlů. Jeho výška činí 9,5 m, šířka 3–6 m.

U vodopádu stojí Mumlavská bouda, již zřídil hrabě J. Harrach pro exkurzi České lesnické jednoty v roce 1879, která v roce 1909, již za vlastnictví F. J. Erlebacha, vyhořela a byla jím pak obnovena v dnešní podobě.

24

Mužské kameny

Zhruba 750 metrů na západ od Dívčích kamenů vystupuje z okolních suťových polí rozpukaná žulová skalní hradba nazvaná jako protipól podle principu symetrie Mužské kameny. Skalní výchoz vystupuje ve výšce 1417 m n. m. v délce přes 50 metrů. Na výšku měří 10–11 metrů. Na polské straně se nachází samostatná 4 m vysoká skalka nazývaná Zobák (polsky Dziob). Zatímco Zobák je typický tor, vlastní výchoz Mužské kameny je skalní hradba. Rozdíl v pojmenování obou skalních útvarů spočívá v tom, že skalní hradba je rozsáhlý, mnohdy členitý skalní výchoz, jehož rozloha výrazně převažuje nad jeho výškou, zatímco tor je izolovaná plošně nevelká skála.

Rostlinný pokryv v okolí skalních výchozů je relativně chudý, tvořený porosty kleče, brusnice borůvky, smilky tuhé a několika dalších trav. Místy objevíme skupiny jestřábníku alpského, silenky dvoudomé nebo tomky alpské.

Mezi Dívčími a Mužskými kameny je u turistické cesty v kamenné kupě umístěný prostý Kalmanův pomník, připomínající tragickou smrt českého novináře Rudolfa Kalmana, který zde zahynul ve sněhové bouři 14. ledna 1929.

25

Pančavská a Labská louka

Z oblasti Pančavské louky shromažďuje vodu tok Pančavy, který cestou k vodopádu na Labské hraně vytváří mělkou depresi, ve které meandruje, částečně protéká i podzemními úseky tzv. podtoky. Na zarovnaném třetihorním reliéfu po obou stranách toku se v poledovém období vytvořilo hřebenové rašeliniště, nejrozsáhlejší v západních Krkonoších. Hloubka rašeliny v něm dosahuje až 2,8 m. Celý komplex rašeliniště má rozmanitou podobu; svahová rašeliniště nejsou příliš hluboká (do asi 80 cm), začínají prameništěm v horní části ložiska a sestupují po svahu strukturou podobnou schodům, přetékaná rašeliniště jsou mělká a občas přeplavovaná

vodou, plošně nejrozsáhlejší jsou hluboká výrazně členěná strukturovaná rašeliniště s většími jezírky, protáhlými valy a vodou naplněnými žlábkami. Labská louka je součástí pramenné oblasti Labe, okolo něhož se též utvořila rašeliniště mající obdobný charakter. Na rašeliništích jsou zcela specifická společenstva rostlin a živočichů. Rašeliník Lindbergův, z Krkonoš popsaný poloparazitický všivec sudetský nebo ostružiník moruška, jehož výskyt v Krkonoších je nejjihnější v Evropě, jsou druhy, které u nás rostly v tundře v ledových dobách a po jejich odeznění se zachovaly právě na studených hřebenových rašeliništích.

26

Pančavský vodopád

Vodopád vytvořil ve středně zrnité žule potok Pančava, jehož název asi vznikl zkomolením německého plantschen, což v překladu znamená cákat nebo šplíchat. Jedná se o visutý 148 m vysoký vodopád skandinávského typu, jehož jižní sezonní větev prodlužuje jeho délku až na 162 m (výška okolních karových svahů je 270 m). Kaskádová soustava má kromě jiného 4 výrazné stupně o výšce (počítáno shora) 36, 39, 23 a 20 m a sklonu 54°, 61°, 45° a 52°, přičemž celkový sklon je 44° a nejvyšší 90°. Pančavský vodopád je nejvyšší a nejdokonalejší český, ale i středoevropský vodopád (mimo Alpy). Je stálý s kolísavými průtoky, jejichž průměr činí cca 25 l/s

a maximum při jarním tání až několik stovek l/s. Nízké letní průtoky zřejmě vedly roku 1859 majitele Labské boudy J. Schiera k výstavbě nádrže se stavidlem 5 m nad horní hranou vodopádu, budky pro obsluhu a občerstvení a vyhlídkové terasy. Získal také malou, původně dřevařskou boudu na dně Labského dolu s výhledem na vodopád, kde bylo zajištěno i občerstvení. Když se sešlo na vyhlídkových místech dost platících (10 krejcarů nebo 15 feniků za osobu), bylo po signálu trubkou zvednuto stavidlo a vodopád nabil na krátký čas jarní podoby. Všechna zmíněná zařízení zanikla ve 30. letech 20. století.

27

Polední kámen (Słonecznik)

Nápadná žulová, dvanáct metrů vysoká skála na severním svahu Stříbrného hřbetu je díky své exponované poloze ve výšce 1 423 metrů nad mořem patrná snad z celého Slezského hřbetu i polského podhůří Krkonoš a slouží tak jako výrazný orientační bod. Může být dobrým příkladem skalního výchozu typu tor. Její české jméno Polední kámen odpovídá německému názvu Mittagstein, polské Słonecznik však znamená Slunečnice. Oddělená věž na severní straně skaliska, která připomíná postavu Golema shlížejícího do údolí, dostala název Ďábel či Ďábelský kámen. Podle pověsti chtěl čert zavalit kameny nedaleký Wielki Staw, ale zdržel

se a v okamžiku, kdy odbíjelo poledne, zkameněl. Obdobné je vysvětlení za účasti Krakonoše, který si tu prý chtěl vybudovat svůj palác, ale dílo nedokončil před polednem, a tak o něj přišel. Další verze pojmenování vychází z faktu, že v určité části polských podhorských obcí stojí v poledne slunce nad skaliskem a ohlašuje tak čas oběda.

Poblíž skalního výchozu, krytá koso-dřevinou, stojí stará robustní kamenná lavice, o níž se tvrdí, že se dochovala z dob prvních dobyvatelů Krkonoš.

28

Rennerův kříž (a Památník obětem hor)

Prostý kříž byl postaven jako memento mori na památku majitele Luční boudy Jakuba Rennera, který tady, zhruba 500 m od domova, zahynul ve sněhové bouři dne 11. dubna 1868. Na horizontu v Modrém (Lučním) sedle mezi Lučnou a Studniční horou v nadmořské výšce 1 510 m je jasně patrný krychlový objekt. V bývalé kapličky, která byla zbudována jako upomínka tragické smrti Václava Rennera, který v roce 1798 v mlze a špatném počasí zmrzl jen několik metrů od Luční boudy, je umístěn symbolický Památník obětem hor. Na Památník byla kaplička přeměněna v roce 1957, kdy byl symbolický horský hřbitov, do té doby umístěný poblíž Dixova křížku v Obřím

dole, zničen lavinou. Interiér památníku je vyplněn tabulkami s údaji o jednotlivých tragických událostech, jména některých obětí jsou zvěčněna na společné desce. Mějme tedy na paměti, že v Krkonoších jen od roku 1935 zahynulo přes 50 osob. Nejčastější příčinou úmrtí bylo zmrznutí, mnohé oběti byly zasypány lavinou (za posledních 300 let okolo 70 obětí) nebo se zřítily do údolí.

V Modrém sedle jsou okolo turistické cesty zřetelně patrné mrazové půdní tvary – polygonální i brázděné půdy, které uprostřed léta pokrývá žlutá záplava květů jestřábníků, z nichž některé druhy jsou endemické.

29

Sedlo Kozích hřbetů

Kozí hřbetů se oddělují jako 3 km dlouhý hřeben tvořený svory a kvarcity, od masivu Luční hory směrem na západ. Spadají velmi strmě (o 400 – 500 výškových metrů) do údolí Bílého Labe a Svatopetrského též Dolského potoka. Jejich nejvyšším bodem nacházejícím se ve východní části je vyhlídka Krakonoš s výškou 1422 m n.m. Se sedlem je spojena odbočkou z turistické cesty, okolo které jsou jasně patrné mrazové půdní formy v podobě brázd. Na západě nad Špindlerovým Mlýnem jsou Kozí hřbetů ukončeny Železným vrchem s nadmořskou výškou 1321 metrů. Vlastní hřeben se zvedá ještě do dvou výraznějších vrcholů, z nichž vyšší je

více na východ a měří 1387 m a druhý má 1317 m. Na hřebeni místy vystupují menší skalky, svahy jsou pokryté mozaikou klečových porostů a suťových polí, ve spodních partiích horskou smrčínou s porosty papratky horské. Do dolu Bílého Labe spadá v horní části pět lavinových drah, na kterých bylo strženo několik osob. Také na Kozích hřbetech, podobně jako v blízkém Svatém Petru, probíhala v 16. a 17. století prospekce a těžba měděných, arzenových a stříbrných rud.

30

Sněžné Domky

Obdélníková enkláva Sněžných Domků (Weiselt) v nadmořské výšce cca 950–1 000 m náleží k obci Rýchory, o níž se píše již v roce 1541, avšak první zmínka o Weiseltu je až v Josefském katastru z roku 1785. V roce 1841 jsou na skice stabilního katastru zakreslena čtyři stavení zbudovaná po vrstevnici, ze kterých se zachovala do dnešních dnů pouze dvě. Současný název Sněžné Domky přijala názvoslovná komise až v roce 1953. Sám název vychází ze skutečnosti, že enkláva leží pod sněhem dlouho do jara, přestože je orientována k východu a během dne dlouze osluněná. Vysvětlení nabízí teorie anemo-orografických systémů, podle které

Weiselt funguje jako závětrný prostor nedokonalého A-O systému Úpy, do kterého je svíván sníh, v létě úrodná půda a semena rostlin z údolí mezi Pecí a Horním Maršovem, ale hlavně z hřebenu Rýchor. Na přirozených i druhotných světlinách tak vznikly pralouky i vysokostébelné nivy a slatiniště obdobně jako v „zahradkách“ krkonošských karů. I tady se setkávají druhy horské i relativně teplomilné jako jsou třeba jasan ztepilý, třešeň ptačí (u obou jde o nejvyšší výskyt u nás) a šefík obecný. Pod svahy Rýchor se v žacléřsko-svatoňovické pánvi těžilo až do roku 1992 černé uhlí, které skrývalo velké množství zkamenělin plavuní a kapradin.

Sněžné jámy

Monumentální dvojkar s rozpukanými strmými, až 200 m vysokými stěnami, které evokují divokost skalních masivů Tater či Alp. Na dně Velké Sněžné jámy jsou morénové valy, z nichž nejlépe zachovaná je nápadná podkovoovitá ústupová moréna v závěru karu. Ledovcové akumulace uzavírají dvě malá ledovcová jezírka (Śnieżne Stawki) hluboká jen okolo 1,5 m. Kary vznikly ve světle šedé nebo narůžovělé jemně zrnité žule, jejíž převahu v Malé Sněžné jámě narušuje ve střední Evropě nejvýše položená čedičová žíla prostupující zespodu celou karovou stěnu, místy vytvářející typické bazaltové sloupy. Je památkou na třetihorní vulkanismus, jenž vytvořil hlavní české

vulkanické masivy. Čedič je minerálně bohatá zásaditá hornina a tím umožňuje v Čedičové rokli výskyt celé řady vzácných rostlin, endemického bedrníku obecného skalního a lomikamenu pižmového čedičového nebo reliktního lomikamenu sněžného, který tady má svou nejjihnější evropskou lokalitu. První budka pro turisty byla u Sněžných jam postavena v roce 1837, po roce 1858 byla vyměněna za kamenný dům a v letech 1896–97 tady byl na přání rodu Schaffgotschů vystaven několika-patrový luxusní horský hotel. Po 2. světové válce se budově začalo říkat Wawel, pro podobu s krakovským královským hradem.

32

Socha sv. Josefa nad Sklenařicemi

Pozdně barokní socha sv. Josefa z červeného pískovce byla na místo s překrásným výhledem na celé západní Krkonoše umístěna v roce 1769. Vznik obce Sklenařice zjevně souvisí s provozováním skelné hutě přibližně z 2. pol. 15. století, i když v oblasti je písemnou obchodní smlouvou doložena Queyссерova huť již z listopadu 1376. Stála však těsně u Vysokého nad Jizerou a později, po odtěžení dřeva, se stěhovala do nevytěžených lesů u Sklenařic. Asi neznámějším zdejším rodákem je Věnceslav Metelka (1807–1867). Již ve škole se naučil hrát na housle, flétnu a klavír, vyučil se truhlářem a pracoval v houslařské dílně.

Vystudovat učitelství v Jičíně a roku 1831 se stal pomocným učitelem v Pasekách. Přivydělával si stavbou houslí, kytar a dalších nástrojů. Houslařství naučil své děti, z jeho školy vzešly i houslařské rody Pilařů a Špidlenů. Mezi jeho žáky patřil také další sklenařický rodák Jindřich Evžen (Jevgenij Francevič) Vitáček, který emigroval roku 1895 do Ruska a zemřel v roce 1946 jako mistrný stavitel houslí, zasloužilý umělec SSSR, přezdívaný „ruský Stradivari“. Z deníků V. Metelky si vzal Karel Václav Rais podklady pro svůj román Zapadlí vlastenci. Ve Sklenařicích mají svůj původ také další Metelkové, je to ale rod betlémářů.

33

Stráž

Vrch Stráž, nazývaný též Strážník, německy Wachstein (v překladu Strážní kámen) je místem dobrého kruhového výhledu. Byl tudíž ve středověku využíván jako strážný vrch, jeden z mnoha v Horním Pojizeří, sloužící k ostraze severní hranice českého království. Varoval před nepřáteli ohňovými či kouřovými signály nejen okolní osady, ale mohl prostřednictvím pracovaného systému předávat zprávy přes Kozákov až do středu Čech. Jiný výklad jména tvrdí, že je to po množství strážních ohňů, jež tady zakládaly za třicetileté války stráže švédského vojska. Nejčastěji uváděná nadmořská výška Stráže je 782 m, někdy je užívána pro celý kopec výška skalnaté

vyhlídky 777 (8) m n. m. Z vyhlídky je krásný pohled na Jizerské hory, údolí Rokytnice a západní část Českého hřbetu s dominantou Kotle. Vyhlídka je na skalním výchozu, jehož geologické podloží je tvořeno, stejně jako u blízkého Sachrova hřebenu, tvrdými kvarcity, grafit-sericitickými fylity a okatou rulou.

Cestou k vyhlídce mineme moderní horský hotel (750 m n. m.) pojmenovaný podle blízkého vrcholu Stráž. Jeho předchůdce, dřevěná stavba z roku 1933, dostal od svého stavitele, vinohradské organizace Sokola, jméno Na stráž, což bylo v době rozpínajícího se nacismu jméno více než symbolické.

34

Štěpanický hrad

Hrad byl postaven na skalnatém fylitovém ostrohu, který vytvořil potok Cedron a jeho přítok z Horních Štěpanic. Sestával ze dvou částí, výše položeného a lépe opevněného Horního hradu, který obývalo panstvo, a Dolního hradu, který je stavebně mladší, zřejmě ze sklonku 14. století, a byla do něj soustředěna výroba. Skutečný vzhled Štěpanického hradu je trochu spekulací, měl zřejmě věž a palác trojúhelního půdorysu a byl obehnaný valy a příkopy. V 15. století byla zbudována zděná stavba, vytápění zajišťovala patrně kachlová kamna.

Literární prameny označují za zakladatele hradu na přelomu 13. a 14. století Jana z Valdštejna, hrad však podle

archeologických nálezů, které potvrzují Balbínovu domněnku, vznikl již ve 2. pol. 13. stol a byl založen v roce 1254 Jindřichem z Valdštejna. Ve 14. a 15. století byl i nadále v držení Valdštejnů, kteří byli za husitských válek stoupenci katolických pánů, ale posléze stáli na straně Jiřího z Poděbrad. V této době se v širším okolí hradu rozvíjela těžba rud a zlata a hrad se stal jakýmsi správním centrem. Hamry na zpracování rudy jsou připomínány ze Štěpanic a Lánova. Na počátku 16. stol. přestal hrad sloužit k obývání a roku 1524 byl zcela opuštěn. V tomto roce také ztratily Horní Štěpanice svůj městský status.

35

Tabule (Skalny Stół)

Tento vrchol, ležící v nadmořské výšce 1282 m, najdeme jako nejzápadnější výběžek Lesního hřebene (leží na polské hranici), který je nejvýchodnější částí Slezského či Hraničního hřbetu dlouhého zhruba 30 km. Svorové skalky a suťoviska jsou zřetelně břidličnaté, rozpadají se na desky, což dalo tomuto vrcholu jméno. Skalní výchozy nejsou uloženy vodorovně, zejména na okrajích hřbetu jsou vrstvy výrazně šikmé až strmě skloněné. Na Lesním hřebeni neboli Střeše (polsky Kowarski Grzbiety) se nachází ještě několik skalek ukrytých v lese označovaných jako Granaty. To pro výskyt polodrahokamu granátu, který byl z místních svorů

a svorových rul uvolňován a využíván ve šperkařství.

Jelenka, bouda, od které přes Soví sedlo dojdeme na Tabuli, byla postavena poměrně nedávno, v roce 1936, jako lovecká chata hrabětem Jaromírem Černínem-Morzinem a nazvána bouda u Emina pramene. Po druhé světové válce byla Jelenka znárodněna a sloužila k podnikové rekreaci. V soukromém vlastnictví je opět od 90. let 20. století.

Nedaleký Emin pramen opatřil už před rokem 1914 Krkonošský spolek kamenným obeliskem s deskou Emmaquelle. Na plošině vedle studánky stál do konce druhé světové války kiosek.

36

Tvarožník a Svinské kameny

Leží na Slezském hřbetu tvořeném tvrdou jemnozrnnou žulou. Je klasickým skalním výchozem typu tor, má typický bochníkovitý tvar připomínající pověstné krkonošské sýrové tvarůžky. Na vrcholu v nadmořské výšce 1322 m se nachází volný plochý viklan, jehož vzhled je vážně narušen necitlivě umístěným hraničním patníkem. Porosty kosodřeviny v okolí výchozu zůstaly původní, nezasahovalo sem budní hospodářství od nedaleké Vosecké boudy, ani těžba kleče na palivo.

Na severozápad od Tvarožníku přímo na státní hranici s Polskem vystupuje v 1314 m n. m. další tor nazvaný Svinské kameny (Trzy Swinki). Nedaleko vyčnívá nad tento

skalní výchoz výrazný skalnatý kupovitý vrchol pojmenovaný Szrenica (1 362 m n. m.), česky Jínonoš. Dominuje západnímu okraji Slezského hřbetu, z něhož vybočuje na polské území. Vrchol Szrenice pokrývá souvislé suťové balvanité pole. Poblíž boudy na Jínonoši, která byla postavena ve 20. letech minulého století, se tyčí bezejmenný, ale typický tor ve tvaru skalní věžičky 3–6 metrů vysoké, od východu narušené mrazovým zvětráváním.

V blízkosti se ještě nacházejí mohutnější protáhlé věže, nazvané Końskie Łby – Koňské hlavy. Na nich je také jedna z mála lokalit vrby bylinné v Krkonoších.

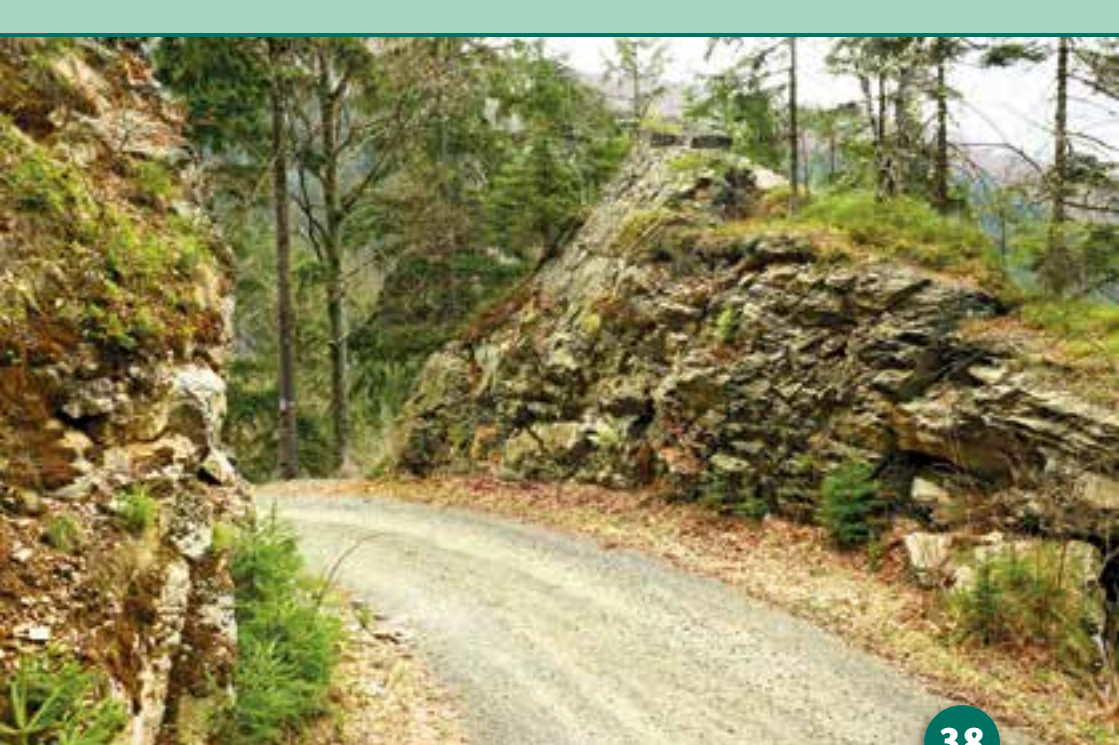

37

U Čtyř pánů

Název křižovatky cest má svůj původ v kontaktu hranic někdejších čtyř polesí – Harrachov, Rezek, Vítkovice a Krausovy Boudy a připomíná také dobu hraničních majetkových sporů, které probíhaly jak mezi českými pány navzájem, tak mezi českými šlechtici a slezským Schaffgotschem. Spory trvaly od 16. do počátku 18. století a byly ukončeny roku 1710 dohodou o hranicích panství a tím také státní hranicí mezi hraběcími rody Morzinů, Harrachů a Schaffgotschů. K místu se pojí také starý název Český pahorek. Podle pověsti tu zmrzlo o svatojánské noci roku 1654 cestou do Slezska 14 českých pobělohorských exulantů.

Kamenná studánka nazvaná Pramen Labe (1 386 m n.m.) je pouze symbolická, Labe začíná svou pouť v nedalekých rašeliništích. Pramen byl v roce 1684 symbolicky vysvěcen královéhradeckým biskupem Janem z Talmberka a tím byla sporná Labská louka uznána českým územím. U studánky se nachází dvě pamětní desky; jedna k sedmdesátinám a druhá ke stému výročí narození propagátora turistiky v Krkonoších J. Buchara a k osmdesátému výročí organizované turistiky u nás. V roce 1968 tady byla postavena kamenná stěna s reliéfem řeky s hlavními přítoky a barevnými znaky 26 významných měst, jimiž Labe na své cestě k moři protéká. Autorem stěny je Jiří Škopek.

38

U Protesané skály

K Protesané skále na pravém břehu Jizery musíme projít místy zachovalými starými bukovými porosty po lesní cestě, kterou dal vybudovat v 19. století legendární kníže Rohan, jehož velkou zálibou byla botanika. Cesta dostala jméno Planýrka a vine se téměř po vrstevnici ve svahu nad Jizerou, řekou, jejíž název byl zřejmě dávnými místními obyvateli převzat od germánských Keltů (viz např. Iser ve Francii, Isar v Bavorsku, Ijzer v Nizozemsku). Nastoupíme-li na Planýrku od Mýta, musíme přejít Jizeru po starém kamenném mostě, ze kterého neznámí vandalové naházeli svrchní parapetní kvádry do řeky. Cestou mineme atypickou dvojici

betonových bunkrů krkonošského lehkého opevnění s jednou střílnou postavených v roce 1938 nad sebou tak, aby rozšířením úhlů střelby pokryly palbou strmé svahy hlubokého údolí Jizery. To by se postavením pouze jednoho klasického řopíku nepodařilo. Projdeme zářezem Klokotivého potoka s peřejí a staneme před Protesanou skálou, v níž lesní silnice průkopem překonává mohutné skalní žebro. Při naší pouti už jen nahlédneme pod cestou do horské samoty Zabyly, na níž jedna z bud byla před dvaceti lety hlavním objektem při natáčení filmu Karla Kachyni s prozaickým názvem Kráva.

39

Úpská jáma

K popisu karového závěru ledovcového údolí (trogu) patří celá řada nejplatficích pro naši republiku. Nejhlubší údolí, největší a tvarově nejdokonalejší kar, nejvýznamnější divočící tok (Úpa pod Rudným potokem), největší úpatní osypy a kužely, nejdelší lavinové dráhy, největší koncentrace velkých murových drah, jedinečný výskyt některých rostlin – jmenujme např. koniklec jarní alpínský, endemickou kuřičku krkonošskou a vrbu dvoubarvou – a nejvýše položený výskyt endemického plže vřetenovky utajené krkonošské. Další geomorfologické zvláštnosti, jako jsou morénové valy nebo ledovcové stupně, souvisejí s činností pleistocénního ledovce

dlouhého přes 4 km a mocného okolo 100 m. Geologická stavba Úpské jámy je poměrně složitá, což souvisí s tzv. kontaktním dvorem na styku žulového tělesa a starších hornin. Zatímco severní stěny jsou tvořeny střednězrnou porfyrickou žulou, jižněji položené svahy se skládají z šedých muskovitických svorů s proplásky dalších hornin přeměněných na rohovce a plodové břidlice. Na kontaktní pásmo je vázán vznik polymetalických skarnů s pyrhotinem, arsenopyritem a žílymi scheelitu a fluoritu. Nerostné bohatství bylo v Obřím dole těženo již od 16. století, poslední průzkumy byly ukončeny v 50. letech minulého století.

40

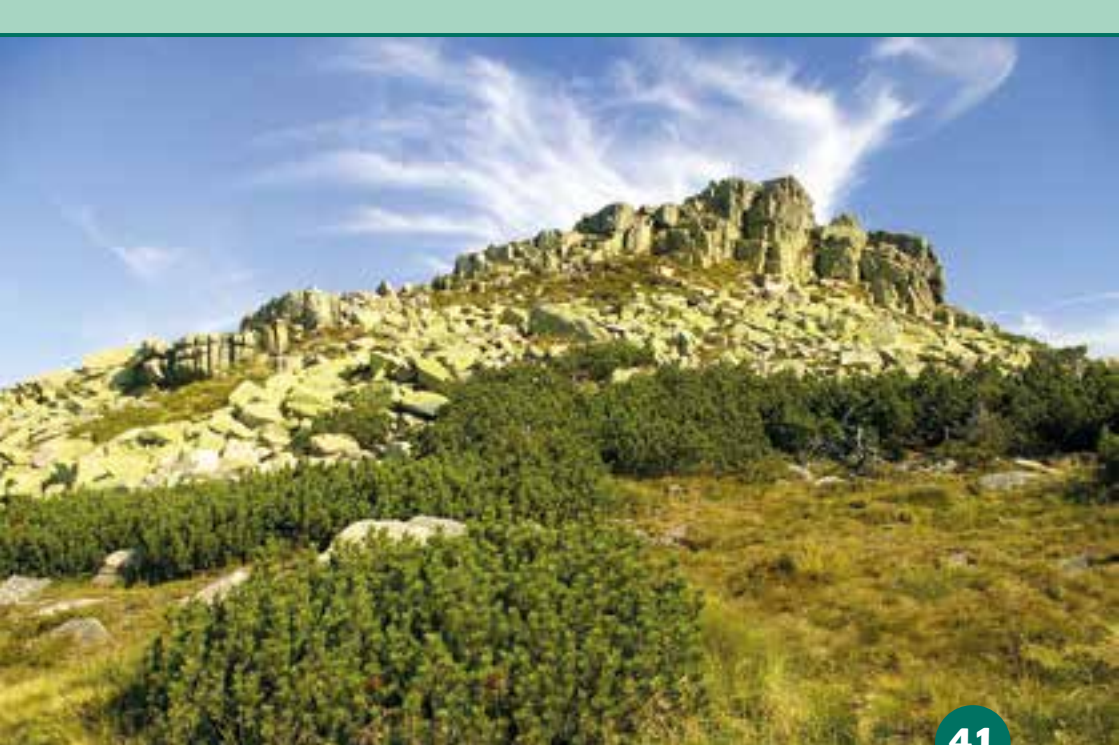
Úpské rašeliniště

Úpské rašeliniště se vytvořilo v mělké depresi mezi svahy Studniční a Luční hory a Hraničním hřbetem v nadmořské výšce 1400–1425 m, leží tedy o 100 výškových metrů výše než Pančavská louka. Je zásobované jak dešťovou, tak prameništňnou vodou.

Geologickým podkladem ložiska je středně zrnitá biotická žula, Studničná hora a její svahy jsou tvořeny muskovitickými albitickými svory až fylity.

Rašelinné ložisko napájí a je také rozvodím pro tři toky – Bílé Labe, Úpu a Lomničku na polské straně. Rašelina se tady tvoří zřejmě 5000–6000 let a dosahuje mocnosti od 0,4 do 1,2 m. Nejvíce zastoupená jsou strukturovaná rašeliniště, příkladně jsou tady

vyvinuty formy podobné excentrickému nebo koncentrickému rašeliništi a také severskému typu aapa. Na sušších valech (bulky) rostou typické rašeliništní keříčky kyhanky sivolisté a klikvy drobnoplodé spolu se suchopýrem úzkolistým a pochvatým, zatopené deprese (šlenky a kolky) zarůstají ostřicí bahenní a zobánkatou. Nechybí ani glaciální relikty, ostružiník moruška, který však na Úpském rašeliništi nekvete, šíří se vegetativně, nebo všivce krkonošský, ze živočichů například šídlo horské a lesklice horská. Od roku 1978 tady hnízdí severský tundrový poddruh slavíka modráčka.

Violík

Vyčnívá jako nápadný zhruba 20 m vysoký skalnatý suk (kamýk) ze Slezského hřbetu, je nejzápadnějším vrcholem přesahujícím nadmořskou výšku 1400 m. Liší se od ostatních krkonošských „kamenů“ – žulových torů. Je výrazně asymetrický, na jiho-východní a jižní straně se svislou, stupňovitou skalní stěnou vysokou až šest metrů. Na křížení puklinových systémů se vyvinuly bohatě členité povrchové tvary s různě tvarovanými věžičkami, hřbítky a výběžky. Na úpatí skalního útvaru je několik metrů hluboká suť žulových balvanů, kamenná moře a balvanové proudy jsou rozesety v širším okolí a svědčí o silném působení mrazového zvětrávání. Celý útvar je

tak jakousi kombinací skalní hradby a mrazového srbu.

Jedna z verzí původu jména Violíku je spojována s řasou *Trentepohlia iolithus*, která pokrývá jako rezivě červené povlaky kameny hlavně v korytech horských toků a byla dříve výhodným obchodním artiklem. Po rozemnutí voní řasa slabou „fialkovou“ vůní. Aby horalé neprozradili zdroj „fialkových kamenů“, posílali lakomé zájemce o tyto upomínkové předměty na Violík, kde se nalézaly „zaručeně pravé kameny“. Zmíněná řasa tady samozřejmě neroste. Zato se zde vyskytuje lišejník terčovka prstencovitá, na jedné ze dvou lokalit v Krkonoších.

42

Vosecká bouda a Szrenica

Vosecká bouda byla založena pravděpodobně roku 1710 jako seník.

Na Grauparově mapě z roce 1765 je uvedena jako Františkánská bouda podle mnicha, který zde přebýval. Okolo roku 1790 sloužila jako hospodářské stavení s názvem Česká nová bouda. Jméno Vosecká získala podle německého pojmenování louky, na které stojí. Nynější podobu dostala přestavbou po druhé světové válce. Jako jedna z mála hřebenových bud nikdy nevyhořela. Zajímavostí je, že není připojena do elektrické sítě, elektřinu vyrábí vlastní agregát.

Vznik nedaleké boudy na Jínonoši (Szrenici) má zajímavou historii. Po vzniku Československé republiky

v roce 1918 vedla snaha jilemnické správy po posílení českého vlivu ve spravovaném území k výměně dosavadního německého pachtýře (nájemce) Vosecké boudy. Ten dal podnět k vybudování „truboudy“ kousek za státní hranicí na vrcholu Jínonoše. Po jejím dostavění v roce 1922 se stal jejím nájemcem. Bouda byla zbudována pro turistiku bez hospodářské části, proto téměř neovlivnila široké okolí. K devastaci přírody na Jínonoši došlo až v souvislosti s výstavbou a provozem lyžařského areálu a sedačkové lanovky z polské podhorské obce Szklarska Poręba na vrchol v letech 1960–62.

43

Wielki Staw (Velký Rybník)

Největší ledovcové jezero v Krkonoších vzniklo v ledovcovém kotli na polské straně hor na severovýchodním úbočí hory Smogornia (Stříbrný hřbet 1489 m n. m.) v nadmořské výšce 1225 m a je staré asi deset tisíc let. Zahrazuje je 30 m vysoká moréna tvořená netříděným materiálem (směsí kamenů, písku a hlíny) a až 60 metrů vysoký skalní práh. Jezero je napájeno jen podzemními prameny a srážkovou vodou. Je odvodněno pouze povrchovým tokem nazvaným Biały Potok. Má rozlohu 8,321 ha, jeho délka je 550 m, šířka 178 m a maximální hloubka 24,4 m. Stěny karu jsou vysoké až 180 m. Nové výzkumy z roku 2002 tvrdí, že se maximální

hloubka snížila za 40 let na 23,5 m, průměrná hloubka je 8,56 m oproti 9,54 m dříve. Velký rybník by pak kompletně zmizel asi za 600 let. Voda v jezeře je čistá a průzračná, ani v létě nepřesahuje 14 °C. V zimě je více než půl roku pokryta ledem. Při severovýchodním břehu jezera v hloubce asi 2 až 5 m roste vzácná vodní plavuň šídlatka jezerní. Na strmých svazích karu je velká lokalita vrby laponské. Nad ledovcovým karem stávala od roku 1889 bouda Prince Jindřicha, která roku 1946 vyhořela. Zbyla po ní pouze plošina se zbytky základů.

Zámek Žacléř

První zmínka o gotickém hradu Žacléř („castrum Scheczler“) z roku 1334 je v archivu pražské kapituly. V 15. století byl hrad obléhán při husitských nájezdech, po nichž se zde tehdejší majitel Heřman ze Šumburku živil jako loupeživý rytíř. Jeho řádění měl podle pověsti ukončit trutnovský rytíř Albrecht z Trautenbergu, který také konfiskoval lapkův lup a použil ho na výstavbu Trutnova, Žacléře a okolních obcí. Jisté je, že roku 1523 byl loupežníkův hrad vypálen. V roce 1555 ho Kryštof z Gendorfu obnovil, ale do podoby renesančního zámku. Za třicetileté války byl Švédy dvakrát dobyt, vydrancován a vypálen. Zámek pak obnovili až v 1. polovině 18. století

jezuité. V letech 1848–1895 vlastnili zámek příslušníci různých statkářských rodů, kteří provedli mnohé úpravy. Byly zbořeny hospodářské budovy, vystavěny pseudogotické hradby s cimbuřím okolo celého zámku a založen zámecký park. V roce 1945 byl zámek vykraden. Mansardová střecha byla po požáru nahrazena valbovou. Zámek byl využíván jako internát žacléřského Textlenu a v 80. letech pro děti jako škola v přírodě. V současné době není zámek veřejnosti přístupný.

45

Žalý

Žalský hřbet má dvě dominanty. Tou vyšší je Zadní Žalý, vypínající se do 1036 m n. m. a vybíhající šikmo k severovýchodu ve skalnatý Žalský kozí hřbet zasahující až do toku Labe, které skalnatý terén překonává ostrým zákrutem, známou Labskou soutěskou. Jižnější a nižší, jen 1019 m vysoký je Přední Žalý. Oba vrcholy jsou tvořeny ortorulami. Roku 1836 byla na Předním Žalém postavena nízká kamenná pyramida sloužící vyměřování, signalizaci i dalekým výhledům. Následovala v letech 1888–1890 budovaná 15 m vysoká železná rozhledna s ukazatelem světových stran a větrnou korouhví na vrcholu. Byla financována německým Horským spolkem, nedostala však

úřední povolení k užívání a v roce 1890 byla snesena. Hrabě Jan Harrach už roku 1892 dal postavit dnešní kamennou věž, rozhlednu císaře Františka Josefa o výšce 18 metrů s vyhlídkovou plošinou ve výšce 16,5 metru, k níž musíme překonat 89 dřevěných schodů točitého schodiště. V roce 1890 byla na vrcholu Žalého vystavěna dřevěná restaurace s verandou, která po 10 letech vyhořela. V roce 1904 dal hrabě Harrach postavit novou hospodu, jež byla během 2. světové války rozebrána na materiál. Obnovy na stejných základech při zachování vnější podoby první Harrachovy stavby se dočkala v letech 2008–10.

KRKONOŠE ZNÁMÉ I NEZNÁMÉ

Vydala Správa Krkonošského národního parku v roce 2015

Text: Jan Vaněk

Foto: Kamila Antošová, Radek Drahný, Simona Macháčková

Grafická úprava: © 2123design s.r.o.

© 2015, Správa Krkonošského národního parku,
Dobrovského 3, 543 01 Vrchlabí

Vytištěno na recyklovaném papíře.

ISBN: 978-80-7535-002-2

112

SOS

150

HASIČI

155

LÉKAŘ

158

POLICIE

602 448 338 nebo **1210**

(+48) 985 nebo **601 100 300**

HORSKÁ SLUŽBA (CZ) / GOPR (PL)